

ועבר: בפנינו עדים חתומי מטה נשבעו ראובן ושמעון ולוי... על דעת המקום... ועל דעת הרב ר' יוסף ממרשיליא³ ורבי חיים צרפתי⁴ אנשי ירושלים... שישתדלו ללכת, וילכו ויעברו עד שיפרי" בספינה זו אשר בברצלונה העתידה ללכת שם במהלך זה עכשיו בקרוב, בחודש אוקטובר או נובמבר⁵ הבא ראשון, על דעת לקבוע דירה זמן מה, הן רב הן מועט, בארץ ישראל או בסביבותיה בדמשק או באלכסנדריה של מצרים...⁶ ועכשיו מתחרט שמעון על שבועתו מפני שרואה אשתו מסרבת ללכת אחריו... וקשה מאוד בעיני אישה לגרשה בעל כרחה... וכל שכן להניחה עגונה. וגם כי חושש עליה שמא היא מעוברת, לפיכך מתחרט חרטה גמורה... על שבועתו ובא לישאל עליה... וביקשת ממני להעמידך על דעתי אם יש היתר לשבועה זו... ואם יש לה היתר, אם צריך שיסכימו וירצו בזה ההיתר ראובן ולוי...

תשובה. אני מיראי הוראה אני וכל שכן בהיתר שבועה חמורה כזו... אבל מה אעשה... שקרוב אני לומר ששבועה זו אינה צריכה היתר חכם דהוה ליה נשבע לעבור על המצוה. לפי שאין האיש רשאי להניח אשתו וללכת לו דמחוייב לה מדכתיב⁷: „שארה כסותה ועונתה לא יגרע“, וכדאיתא בפרק אע"פ⁸. וכי תימא תלך אשתו אחריו, כבר חקרתי על שמעון זה ומצאתי שהוא מפירפיניאן ושנשא אשתו משם, וכיון שכן לא כל הימנו להוציאה משם ולהוליכה בקצות הארץ וכדתנן בפרק שני דייני גזירות⁹: שלש ארצות לנשואין... אין מוציאין וכו'. וכי תימא הרי שנינו¹⁰: הכל מעלין לירושלים, וזה הרי יכול לקיים שבועתו אם ילך לירושלים, ליתא, שזה על מנת כן נשבע שיוכל לדור בדמשק ובאלכסנדריה¹¹ או בשיפרי" וכיון שאינו רשאי לצאת משם אלא על מנת לעלות לירושלים, לא חיילא שבועה. שכל הנשבע על דעת אחת ונמצא אותו דעת בטל אף השבועה בטילה ולא חיילא כלל, וכדאמרין בפרק השולח¹²: כיון דאמרי להו מארץ רחוקה קאתינן ולא אתו מי חיילא שבועה כלל.

במסכת זו שלימודה הוזנח בתקופת הגאונים [ראה חלק א מדור ב, פרק ג סימן יב הערה 3] ולא נמצאו עליה פירושים מספיקים. הר"ן נפטר בברצלונה בשנת ה"א ק"מ בערך.
3 כפי הנראה היו שני הרבנים המוזכרים בפנים חשובים ומפורסמים בדורם, הואיל והשבועה נעשתה על דעתם. ר' יוסף ממרשיליא — אולי הוא ר' יוסף ב"ר אליעזר טוב עלם מחבר פירוש „צפנת פענח" לאבן עזרא על התורה [יצא לאור ע"פ שבעה כתבייד קראקא תרע"ב — ברלין תר"ץ], שישב בירושלים בזמנו של הר"ן [ראה אנצ' לגדולי ישראל עמ' 770—767], ולכן קורא לו: איש ירושלים. אולם ש"ח קוק בספר השנה של א"י שנה שניה [עמ' 110 = עיונים ומחקרים, ספר שני, עמ' 299—303] כותב, שהוא ר' יוסף ב"ר יוחנן אביו של הרב ר' מתתיהו, שהוזכר בשו"ת הריב"ש ריש סי' רעא ובשו"ת תשב"ץ ח"ג סי' עח.
4 המכוון אולי לרבי חיים אור זרוע [מהר"ח אר"ז] בנו של הר"י מווינה מחבר ספר „אור זרוע" הגדול שחי בזמנו של הר"ן, ואע"פ שהוא היה מחכמי אשכנז אין תימה שקורא לו „צרפתי", כי כינוי זה מופיע לפעמים גם כלפי חכמי אשכנז וספרד, כמו שהוכיח ש. קראוס במאמרו הצרפתי על עליית ג' מאות רבני לא"י [באנצ' RE משנת 1926, עמ' 350]. ועי' מאמרו של י. ברסלבסקי ב„ספר ארץ ישראל" [כרך רביעי עמ' 158]. ומה שנקרא מ„אנשי ירושלים" אולי היה מהר"ח אר"ז בין הרבנים העולים, או שישב בירושלים בזמן שנכתבה תשובה זו.
5 = אוקטובר או נובמבר.

6 המכוון: להתיישב באחד מן המקומות הללו, אם לא יוכלו לילך לא"י במישרים. ומפני שמקומות אלו יוכלו להגיע לא"י בנקל שהרי קרובים הם.

7 שמות כא, י. 8 כתובות סא, ב. 9 שם קי, ב.

10 שם. 11 גיטיו מו, ב.